

[https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf\\_jp-ii\\_enc\\_07121990\\_redemptoris-missio.html](https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html).

## References

1. Ioann, Pavlo II. 1990. "Encyklika Redemptoris Missio". *Encyclics of Pontiffs*. <https://cutt.ly/wwT5JcWF>
2. Kleshnia, Hanna. 2023. "Perspektyvy podolannia hlobalnykh vykykiv XXI storichchia v postmodernii realnosti" ["Prospects for overcoming the XXI century global challenges in a post-modern reality"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (37): 28–34*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17571>
3. Poda, Tetiana. 2022. "Dyskurs kryzovykh komunikatsii: sotsiokulturnyi analiz" ["Discourse of crisis communications: socio-cultural analysis"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (36): 115–120*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16984>
4. Chenbai, Nataliia. 2014. "Sotsiokulturnyi zmist informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v innovatsiinomu suspilstvi" ["Socio-cultural content of information and communication technologies in innovative society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (20): 114–117*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.20.10602>
5. Perun, Mykhailo, ed. 2004. *Tserkva i sotsialna komunikatsiia: Naiholovnishii dokumenty Katolytskoi Tserkvy pro presu, radio, telebachennia, Internet ta inshii media [Church and social communication: The most important documents of the Catholic Church about the press, radio, television, the Internet and other media]*. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. <https://issuu.com/credo/docs/communicat>
6. Góral, Jerzy. 1989. "Jan Paweł II o środkach społecznego przekazu" ["John Paul II on the media of social communication"]. *Ethos. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Ethos. Journal of John Paul II Catholic University of Lublin 4 (8): 246–258*. [http://cw.kul.lublin.pl/Content/24930/32\\_ethos1989\\_nr%208\\_G%20C3%B3ral.pdf](http://cw.kul.lublin.pl/Content/24930/32_ethos1989_nr%208_G%20C3%B3ral.pdf)
7. Jan Paweł II. 2005. "List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu" ["Apostolic letter to those responsible for the media of social communication"]. *L'Osservatore Romano, The Roman Observer 7-8*. [https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan\\_pawel\\_ii/listy/szybkir\\_24022005](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/szybkir_24022005)
8. Jan, Paweł II. 2002. Orędzie na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu [Message for the 36th World Day of Social Communications]. *Proceedings of the L'Osservatore Romano and Polish Bishops Conference. № 4, Watykanie, Stycznia 24*. <https://deon.pl/kosciol/>
9. Jan Paweł II. 1981. "Środki społecznego przekazu w służbie odpowiedzialnej wolności. Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu" ["The media of social communication in the service of responsible freedom. Message for the World Day of Social Communications"]. *L'Osservatore Romano, The Roman Observer 2, nr 5: 5*.
10. Jan Paweł II. 1988. "W imię przyszłości kultury. Przemówienie do przedstawicieli UNESCO". In *Jan Paweł II. Wiara i kultura [Pope John Paul II. Faith and culture]*, 64–81. Rzym-Lublin.
11. McLuhan, Marshall and Quentin, Fiore. 1968. *War and Peace in the Global Village*. [https://monoskop.org/images/9/9d/McLuhan\\_Marshall\\_Fiore\\_Quentin\\_War\\_and\\_Peace\\_in\\_the\\_Global\\_Village\\_1968.pdf](https://monoskop.org/images/9/9d/McLuhan_Marshall_Fiore_Quentin_War_and_Peace_in_the_Global_Village_1968.pdf)
12. Szczepaniak, Maciej. 2020. "Komunikacja w mediach według Jana Pawła II. Studium przypadku" ["Communication in the media according to John Paul II"]. *Polonia Sacra, Sacred Poland vol. 24, 2 (60): 99–114*. <https://czasopisma.upjp2.edu>.

## O. Matyukhina

### POPE JOHN PAUL II ON THE ROLE OF MEDIA AND LANGUAGE OF MASS COMMUNICATION IN THE MODERN WORLD

**Introduction.** The article examines John Paul II's development of the Catholic doctrine of means and language of mass communication. **The aim and tasks.** The aim of this study is an outline the originality of John Paul II's approach to the problem of the essence of the mass media, the language of communication, and the possibilities inherent in them. To achieve this goal it is necessary to carry out a philosophical and textological analysis of encyclicals and other documents devoted to media issues. The goal and objectives of the article determine **research methods**. The research uses phenomenological, sociocultural methodological approaches, and analytical and logical methods. **Research results.** John Paul II viewed mass media as a crucial component of contemporary culture that can play a role in social and cultural advancement, as well as act as an effective tool for evangelization. John Paul II's beliefs about the role and importance of media in society, their essence, and the opportunities they present are a fundamental part of his socio-anthropological teaching. Within the framework of the doctrine of human dignity, the Pope emphasized the special social responsibility of media workers. John Paul II also recognized the need for transforming the language of communication in response to the realities of the modern information society. Additionally, the article focuses on his ideas about the tasks that mass media should undertake in the present-day world and the ways to implement them. **Discussion.** The problem of mass media, their essence, role in the world, and the language of communication occupy an important place both in the documents of the Catholic Church concerning its social teaching and in the research of scientists. In the second half of the 20th century, the attention of scientists was primarily focused on the media concept of John Paul II. It is regarded as a new word not only in the social doctrine of Catholicism but also in the philosophical understanding of such a phenomenon as mass media with their inherent language of communication. **Conclusions.** John Paul II's understanding of the essence of mass media and their role in society served as the theoretical foundation for a genuine revolution in communication. This revolution made mass media an integral part of the Church's mission. Through his writings and practical activities, John Paul II demonstrated the humanistic potential inherent in mass media. He also proved that this potential can be realized only if the means and language of social communication are based on fundamental human values.

**Keywords:** *information, means of mass communication, means of social communication, language of communication, human dignity, "electronic age."*

УДК 316.454.52(045)

Л.І. Мокляк

## СПІЛКУВАННЯ ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

Національний авіаційний університет  
e-mail. kaljalja1947@gmail.com

**Анотація.** Стаття присвячена дослідженню морально-етичного підґрунтя комунікативних процесів сучасності. Завершення ХХ століття і початок нової історичної епохи ознаменувався докорінними змінами в усіх сферах соціально-економічного життя людства. Ці зміни були викликані розгортанням інформаційно-технологічної революції, що призвела до становлення нового типу суспільства, так званого «інформаційного суспільства». Як ці процеси вплинуть

на подальший розвиток суспільства? Який новий соціальний клас буде рушійною силою цього суспільства? Якою стане «нова людина» цієї епохи? Ці питання стимулюють пошук відповідей, пошук ціннісно-світоглядних орієнтирів у сучасних комунікативних процесах. Метою статті є спроба у загальних рисах окреслити основні виклики і тенденції, які впливають на трансформацію сфери духовно-морального світу людини інформаційного суспільства, проаналізувати статус спілкування, діалогу у комунікативних процесах сьогодення. Визначити та розкрити переваги і втрати сучасних комунікативних практик, що радикально змінюють як соціум, так і світ визначального чинника суспільства – людини, соціального суб'єкта.

**Ключові слова:** сучасне суспільство, комунікація, спілкування, діалог, духовність.

## Вступ

Завершення ХХ століття і початок нової історичної епохи ознаменувався докорінними змінами в усіх сферах соціально-економічного життя людства. Ці зміни були викликані розгортанням інформаційно-технологічної революції, що призвела до становлення нового типу суспільства, так званого «інформаційного суспільства». Працюючи над концепцією інформаційного суспільства такі мислителі як Д. Белл, Й. Масуда, М. Кастельс, особливо значення надавали ролі інформаційно-комунікативним технологіям. На думку дослідників, саме ці технології докорінним чином впливають на зміну як системи економічних відносин, соціальної структури суспільств, так і на всю сферу культури і, врешті решт, життєвий світ кожної окремої людини. Життєвий простір і час заповнили телебачення, мобільний зв'язок, інтернет та інші mass media. Г. Шельські зауважує, що сучасна «людина живе в трьох світах: це світ родини, світ роботи і світ mass media» (Шельські 1983, 12). Людина занурюється у світ тотальної комунікації, де mass media задає програму поведінки, підпорядковує і регулює всю систему відносин людини і світу людини. На цю особливість звертає увагу О. Висоцька, зазначаючи, що «у результаті зміщення «реального» і «гіперреального» планів буття людини відбувається значна проблематизація її світоглядних настанов, що передбачає як невіддиференційованість світосприйняття із віртуального середовища засобів комунікації, так і втрату сталої ідентичності суб'єктами» (Висоцька 2009, 281).

Безумовно, що доступність та відкритість інформації й сучасні технічні засоби її опрацювання, передачі сприяють інтенсифікації і глибоким перетворенням у виробничій сфері, спонукають людей до активізації інтелектуальної діяльності, творчого самовираження. В той же час вони можуть бути, і є, могутнім знаряддям впливу на масову свідомість, управління та маніпуляції нею. Ці процеси потребують свого осмислення, оцінки, усвідомлення та визначення, оскільки «сучасне суспільство динамічно трансформується, перетворюючись із «суспільства праці» (К. Маркс) на «суспільство комунікації» (Ю. Габермас) – констатує А. Єрмоленко (Єрмоленко 2021, 7).

Як ці процеси вплинуть на подальший розвиток суспільства? Який новий соціальний клас буде рушійною силою цього суспільства? Якою стане «нова людина» цієї епохи? Ці питання стимулюють пошук відповідей, пошук ціннісно-світоглядних орієнтирів у сучасних комунікативних процесах.

## Мета і завдання

Метою статті є спроба, у загальних рисах, окреслити основні виклики і тенденції, які впливають

на трансформацію сфери духовно-морального світу людини інформаційного суспільства; проаналізувати статус спілкування у комунікативних процесах сьогодення; по можливості, визначити та розкрити переваги і втрати сучасних комунікативних практик, що радикально змінюють як соціум, так і світ людини, як визначального чинника суспільства.

## Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження склали діалектичний метод, який дозволяє розкрити суперечливу природу комунікативних процесів, виявити логіку тих соціально-культурних змін, які викликані ними. Для досягнення поставленої мети автор залучає методологічні можливості системного, культурно-історичного та компаративного підходів. Звернення до концептуально-понятійного аналізу таких понять як, «комунікація», «спілкування», «діалог», сприяло визначенню їхнього змістовного навантаження. Теоретичним підґрунтям розвідки стали наукові дослідження вітчизняних учених у галузі соціальної філософії, філософської антропології, етики, філософії культури.

## Результати

Стрілка «годинника судного дня» застигла на позначці 23:58:30 до ядерної катастрофи. Рахунок іде на секунди, всього 90 секунд. Людству не вистачило 75 років від дня, коли запустили цей годинник, для вирішення і прийняття позитивного, людяного виходу з найзагрозливішої світової кризи. Чи встигне воно знайти це рішення за 90 секунд?

Якщо людство затамувавши подих, перебуває у тривожному очікуванні, то українці вже понад 600 днів переживають трагедію війни. Всеосяжна інформаційно-технологічна революція торкнулася і такого аморального, антилюдського соціального явища, як війна. Війну Росії проти України визначають як гібридну, яку можна описати поняттями діалектики стратегічної й комунікативної дій. Де традиційні способи ведення війни поєднуються з новими науково-технічними розробками останніх десятиліть – інформаційна війна, кібервійна з використанням сугестивних засобів тощо (Єрмоленко 2015, 7-8).

Сучасна людина, перебуваючи сьогодні у невизначеному, хаотичному, так званому, глобалізованому світі, де з космічною швидкістю змінюється вибудований століттями її природно-культурний дім буття, натикається на ще не усталені, не зрозумілі, розмиті, не осягнуті почуттями і розумом новітні соціальні ризики – постмодерне суспільство, інформаційне суспільство, гібридна війна, постлюдина, постправа, неоднозначність оцінок і висновків суспільних подій. Цей перелік може бути продовжений. Втрачається визначеність морального критерію людяності, його нормативність.

Нормативність, нормальність, норма – той засадовий механізм, який забезпечує цілісність людини саме як людини і неможливість втрати нею своєї головної ознаки – людяності.

Поділяємо думку С. Пролєєва щодо дієвості моралі, яка «зосереджується не на масштабах послуху як таких, а на примноженні добра через слідування моральним імперативам. Це особливо актуально для сучасного світу, – наголошує вчений, – в якому моральний чинник опинився десь на маргенесі. Усвідомлюємо, що ледь не кожна доба жалілася на те, що мораль занепадає. Але наш час створює особливі підстави для занепокоєння. Пригляньтесь до сил, які, так би мовити, «правлять бал» у глобальному світі. Моральний чинник серед них не те що ледь помітний, а й загалом – чи ще існує? Навіть світовий правовий порядок – в якому начебто всі зацікавлені – по суті безкарно руйнується при кволій і немічній реакції на це провідних світових гравців. Що ж казати про мораль? Вона заявляє себе хіба що на рівні випадкових спорадичних декларацій, які мало що важать і нічого не змінюють (Пролєєв 2019, 72-73).

Маємо зауважити, що очевидним є те, що комунікація в добу Постмодерну є складним багатовимірним процесом, специфічні риси якого ще достатньо не визначені й потребують свого дослідження та обговорення.

У монографічному дослідженні «Комунікація як основа соціальних перетворень» О. Висоцька окреслює наступні підходи щодо розуміння сутності комунікації: **інструменталістський**, що передбачає розуміння комунікації як способу розширення людських можливостей; **інформаційно-кібернетичний**, де теорія комунікації є складовою теорії інформації; феноменологічний підхід до комунікації передбачає розгляд комунікації як основи конструювання моделей реальності суб'єктом; **екзистенційно-діалогічний** підхід, в якому комунікація є виключно атрибутом інтерсуб'єктивної взаємодії як визначальної ознаки людського існування; **семіотично-нарративний** підхід, згідно з яким усі комунікативні процеси розглядаються як текст; **дискурсивно-консенсусний**, згідно з яким комунікація як дискурс є знаряддям встановлення взаємопорозуміння (Висоцька 2009, 30-38). Наведений перелік підходів до розуміння сутності комунікації засвідчує багаторівневість та складність цього феномену. Тим не менше, це не зупиняє дослідників у пошуку відповідей на питання пов'язаних з цим феноменом сучасної культури, як представників західної наукової думки, так і вітчизняної.

Перелік зарубіжних дослідників феномену комунікації зайняв би не одну сторінку статті часопису. Епіцентр нашого дослідницького інтересу в осмисленні комунікації зосереджується на двох вище згаданих підходах – екзистенційно-діалогічному та дискурсивно-консенсусному, які активно і плідно розроблялися у вітчизняній філософській думці ще з кінця минулого століття. Слід назвати таких авторів: О. Висоцька, Є. Бистрицький, Г. Горак, Л. Дротянко, А. Єрмоленко, Г. Ковадло, С. Кримський, В. Лях, В. Малахов, Л. Озадовська, С. Пролєєв, Л. Ситниченко, В. Табачковський, В. Шамрай. Ці

підходи дозволяють виокремити саме проблему моральних принципів комунікації.

### Обговорення

Поняття *комунікація* (від лат. *communicare* – робити спільним, зв'язувати) може тлумачитися як у вузькому, так і широкому значенні. У широкому – як процес передавання повідомлень, як канал технічного, інформаційного зв'язку; та у вузькому – як спілкування, передавання інформації від одного суб'єкта до іншого засобами мови.

На думку О. Висоцької, таке тлумачення дозволяє виокремити наступні рівні концепту комунікації: «1.) **універсальне** (гранично широке) значення поняття комунікації, під яким розуміється спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального й духовного світів; 2.) **соціальне** значення поняття комунікації як акту або процесу встановлення значень, який супроводжує всі соціальні ситуації, відбувається у формі передавання чи обміну інформації, здійснюється соціальними суб'єктами, які являють собою системи, здатні до рефлексії; 3.) **технічне** значення поняття комунікації, що використовується для позначень процесу спрямованого передання інформації від одного об'єкта до іншого за допомогою певних технічних засобів комунікації» (Висоцька 2009, 30).

Для нашої розвідки щодо морально-етичного підґрунтя комунікативних процесів сучасності важливим є саме соціальний аспект комунікації. Саме на рівні соціальних відносин, взаємодії соціальних суб'єктів тільки і є можливою комунікація як, по-перше, система універсальна і, по-друге, як система технічна. Соціальні відносини органічно взаємопов'язані не тільки з усіма соціальними суб'єктами, але й з їхніми інтересами, потребами, цінностями, нормами, традиціями, орієнтаціями тощо (Мокляк 2011, 18).

Виключаючи з дослідницького поля людину як соціального суб'єкта, годі і сподіватися на позитивний результат у дослідженні комунікації. Комунікація і засоби її передавання є атрибутом людини. На кожному щаблі історичного розвитку вони засвідчують собою міру осягнення людиною свого буття, себе у світі і світу у собі. Людина створює для цього відповідні засоби і форми реалізації комунікативних практик, в яких опредметнення отримують не тільки її когнітивні здатності, а й її унікальний внутрішній світ. Це наполегливо й переконливо у своїх філософських розвідках доводив С. Кримський підкреслюючи, що людина вже не вичерпується визначенням *homo sapiens*, бо воно абсолютизує ознаку володіння розумом. А це не тільки обмежує людяність самою лише характеристикою інтелектуально розвиненої особи, а й затьмарює необхідність поєднання у визначенні людини розумного та морального як альтернативи машинному інтелекту. Людина є, насамперед, істотою, що має внутрішній світ, духовність, свою долю та зверненість до вищих цінностей» (Кримський 2009, 4).

Акт комунікації здійснюється тільки тоді, коли інформація не зводиться до простого повідомлення, а набуває значення, смислового навантаження, викликає у людини певний відгук, реакцію, оцінку. Повнота, цілісність людського буття звершується через зв'язки зі світом людини. Тільки в живому

спілкуванні, в єдності людини з людиною розкривається і здійснюється людина як ЛЮДИНА – істота моральна, розумна, здатна до самовизначення й самоздійснення. «Людина істота моральна, що потребує людської спільноти для свого розвитку. Вона ніколи не змогла б засвоїти мови, відчути себе особистістю, мати самосвідомість і потяг до людей, аби від народження жила ізольовано... Тільки серед людей і у спілкуванні з ними розкривається вся глибина благочестя, основною сутністю якої є любов між людьми» (Гітун 2005, 93).

Акцентуючи увагу на понятті «спілкування», маємо зазначити, що воно як вагомий концепт стоїть в одному ряду з такими концептами, як «діалог», «дискурс», утворюючи парадигмальне поле комунікації. Сучасні дослідники акцентують увагу на неправомірності ототожнення комунікації та спілкування.

Так, В. Малахов зазначає, що «коли комунікація у вузькому розумінні слова є суто інформаційним процесом, тобто передаванням тих чи тих повідомлень, спілкування як таке здатне набувати й практично-матеріального, й духовно-інформаційного, й практично-духовного, а насамперед – цілісно-людського характеру. Друга відмінність, на яку звертає увагу вчений, – як передавання певних повідомлень, комунікація в принципі має однонаправлений характер і не передбачає саме суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Вона може означати інформаційний зв'язок суб'єкта-передавача з будь-ким – людиною, твариною, машиною, хто є приймачем певного повідомлення, здатним його прийняти, декодувати, належним чином засвоїти й діяти відповідно до нього, тобто безпосередньо постає саме як об'єкт даного інформаційного впливу (Малахов 2004, 157). Тобто якщо комунікаційне повідомлення є імперсональним, то спілкування спрямоване завжди на суб'єкт-суб'єктну взаємодію, наповнюється партнерськими ставленнями до іншої людини, групи людей.

На цю відмінність звертає увагу О. Висоцька. Дослідниця дотримується думки, що «якщо спілкування носить самообумовлений характер, то комунікація – це процес, який забезпечується всіма його складовими. У комунікації одним із важливих компонентів є інформація. У спілкуванні акцент робиться не на самій інформації, а на всьому комплексі морально-етичних, естетичних, психологічних, тілесних аспектів взаємодії» (Висоцька 2009, 42). І приходиться до висновку, що результатом спілкування є взаємність та емпатичність комунікації. Саме в спілкуванні людина отримує можливість відчувати, проживати, оцінювати свою реальну спільність зі світом.

Однією з форм реалізації спілкування є діалог. «Для діалогу є принципово важливим, що в своєму співрозмовникові ми бачимо рівнодостоїнного собі партнера; ми звертаємося до нього, як до мислячого суб'єкта, актуалізуємо його здатності розуміння та судження, а не чинимо на нього тиск як на тіло, що прагне самозбереження, слухно зауважує В. Малахов. Тож будь-які спроби погрозами спонукати опонента до беззастережного прийняття тих або інших умов є несумісними з духом справжнього діалогу (Діалог 2017, 77).

На різних рівнях комунікації монологічному чи діалогічному, діалогічний має свої переваги, оскільки передбачає «своєрідну «горизонтальну рівність» учасників інформаційного обміну, на противагу «вертикальній», побудованій за принципом «керівництво – підпорядкування», що властива монологічній моделі – підкреслює М. Абисова. Особливістю діалогової моделі є наявність зворотного зв'язку між учасниками комунікаційних процесів» (Абисова 2018, 40). Отже, комунікація і спілкування не є однорівневими поняттями. Вони діалектично пов'язані, забезпечують не тільки зв'язок людини як соціального суб'єкта з іншими соціальними суб'єктами, але й зі світом загалом – зі світом природи, світом культури – релігійними святинами, світом мистецтва, пам'ятками матеріальної і духовної культури як свого народу, так і всього цивілізованого світу.

### Висновки

Як свідчать події сьогодення, комунікація є рушійним джерелом сучасних соціальних перетворень. Комунікаційні процеси можуть додавати людині і суспільству як творчі, позитивні результати, так і негативні, навіть руйнівні. При цьому вони самі також зазнають, потрапляючи під цю хвилю, чи подальшого розвитку, чи занепаду і регресу. Комунікація як процес, взаємодія залежить від суб'єкта комунікації. Суб'єкти комунікації, перебуваючи в однакових умовах, одну й ту ж інформацію можуть сприймати по-різному. «Оцінка людиною нової інформації залежить від рівня її освіченості, внутрішніх установок, принципів, цінностей, поглядів на світ» (Пода 2022, 118). Тобто від світоглядної морально-ціннісної орієнтації суб'єкта комунікації. Саме морально-ціннісна орієнтація людини яка виявляється в процесі спілкування, і є підґрунтям комунікативної культури, яка задає програму діяльності суб'єкту комунікації.

### Список літератури

1. Schelsky H. PolitikundPublizitat. -Stuttgart: Degerloch, 1983.
2. Абисова М. Комунікативний потенціал культурних відмінностей в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2018. № 1 (27). С. 39-43. (Серія «Філософія. Культурологія»). Doi: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.27.13053>.
3. Висоцька О. *Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства)*: Монографія. Дніпропетровськ: «Інновація», 2009. 316 с.
4. Гітун Н. Сучасний розвиток духовності: моральні норми та принципи. *Актуальні проблеми духовності*. Зб. Наукових праць. Вип.6. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. 415 с.
5. *Діалог як шлях до порозуміння*. Монографія. А. Єрмоленко, М. Попович, В. Малахов, Г. Ковадло. Київ: 2017. 152 с. (НАН України. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди)
6. Єрмоленко А. Ціннісно-нормативні аспекти сучасної війни. *Круглий стіл «Філософської думки» Війна і суспільство. Філософська думка*, 2015, №1. С.6-12.
7. Єрмоленко А. *Дискурс. Комунікація, Моральність*: Наук. видання. Київ: *Наукова думка*, 2021. 438 с.
8. Кримський С. Заклики духовності XXI століття. Шляхи та перехрестя сучасної цивілізації (Людина – Культура – Постісторія): за матеріалами конференції до 75-річного ювілею С. Б. Кримського. Зб. наук. праць. *Філософські діалоги*. Київ: 2009. С. 3-25.
9. Малахов В. *Етика. Курс лекцій*. Київ: Либідь, 2004. 384 с.
10. Мокляк М., Мокляк Л. Багатовимірність соціальних відносин. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2011. № 2 (14). С. 15-18. (Серія «Філософія. Культурологія»). Doi: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.14.8745>

11. Пода Т. Дискурс кризових комунікацій: соціокультурний аналіз. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2022. №2 (36). С. 115-120. (Серія «Філософія. Культурологія»). Doi: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16984>

12. Пролеєв С. Етика доброї волі: парадокси моральної рефлексії. *Філософська думка*, № 5, 2019. – С.69-89.

### References

1. Schelsky, Helmut. 1983. *Politik und Publizität*. Stuttgart: Degerloch.

2. Abysova, Mariia. 2018. "Komunikatyvnyi potentsial kulturnykh vidminnostei v informatsionomu suspilstvi" ["Communicative potential of cultural differences in the Information society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 1 (27): 39–43*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.27.13053>.

3. Vysotska, Olga. 2009. *Komunikatsiia yak osnova sotsialnykh peretvoren (u konteksti stanovlennia postmodernoho suspilstva) [Communication as the basis of social transformations (in the context of the formation of postmodern society)]*. Dnipropetrovsk: Innovatsiia.

4. Hitun, Nataliia. 2017. "Suchasnyi rozvytok dukhovnosti: moralni normy ta pryntsyipy" ["Modern development of spirituality: moral norms and principles"]. *Aktualni problemy dukhovnosti, Actual Problems of Mind* no. 6 (August): 89–94. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i6.1522>.

5. Yermolenko, Anatolii, Myroslav Popovych, Viktor Malakhov та Halyna Kovadlo. 2017. *Dialoh yak shliakh do porozuminnia [Dialogue as a way to understanding]*. Kyiv.

L. Mokliak

6. Yermolenko, Anatolii. 2015. "Tsinnisno-normatyvni aspekty suchasnoi viiny" ["Value-normative aspects of modern war"]. *Filosofska dumka, Philosophical thought* 1: 6–12.

7. Yermolenko, Anatolii. 2021. *Dyskurs. Komunikatsiia, Moralnist [Discourse. Komunikatsiia, Moralnist]*. Kyiv: Naukova dumka.

8. Krymskyi, Serhii. 2009. "Zaklyky dukhovnosti XXI stolittia. Shliakhy ta perekhrestia suchasnoi tsyvilizatsii (Liudyna – Kultura – Postistoriia)" ["The appeals of spirituality of the 21st century. The path and crossroads of modern civilization (Man – Culture – Posthistory)"]. *In Filosofki dialohy, Philosophy dialogue*, 3–25.

9. Malakhov, Viktor. 2004. *Etyka. Kurs lektsii [Ethics. Course of lectures]*. Kyiv: Lybid.

10. Mokliak, Mykola, and Larysa Mokliak. 2011. "Bahatovymirnist sotsialnykh vidnosyn" ["Communicative potential of cultural differences in the Information society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (14): 15–18*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.14.8745>

11. Poda, Tetiana. 2022. "Dyskurs kryzovykh komunikatsii: sotsiokulturnyi analiz" ["Discourse of crisis communications: socio-cultural analysis"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology 2 (36): 115–120*. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16984>.

12. Proleiev, Serhii. 2019. "Etyka dobroї volī: Paradoksy moralnoї refleksii" ["Ethics of goodwill: Paradoxes of moral reflection"]. *Filosofska dumka, Philosophical thought* 5: 69–89.

## INTERACTION AS MORAL AND ETHICAL BASIS OF MODERN COMMUNICATION PROCESSES

**Introduction.** The article delves into the ethical and moral foundations of contemporary communication processes. The end of the XX century and the beginning of a new era testified significant changes across all aspects of socio-economic life, mainly driven by the information technology revolution. It is important to discuss the impact of these changes on society's future development, the social class that will drive this society, and the characteristics of the "new man" of this era. Therefore, it is critical to search for guidelines on values and perspectives for modern communication processes. **The aim and tasks.** The aim is an attempt to outline in general terms the main challenges and trends that affect the transformation of the sphere of the spiritual and moral world of man in the information society. To analyze the status of interaction in today's communication processes. To determine and reveal the advantages and disadvantages of modern communication practices that radically change both society and man's world as a social subject, the defining factor of society. **Research methods** include a dialectical method that allows to reveal of the contradictory nature of communication processes and the logic of the sociocultural changes caused by them. To achieve the goal, the author uses the methodological possibilities of systems, cultural-historical, and comparative approaches. Turning to the conceptual analysis of such concepts as "communication", "interaction", and "dialogue" contributed to clarifying their content load. The scientific research of domestic scientists in the fields of social philosophy, philosophical anthropology, ethics, and philosophy of culture became the theoretical basis of the research. The social aspect of communication is important for the investigation of the moral and ethical basis of modern communication processes. **Research results.** It is at the level of social relations, and interaction of social subjects that communication is possible as, firstly, a universal system and, secondly, as a technical system. Social relations are organically interconnected with all social subjects and with their interests, needs, values, norms, traditions, orientations, etc. **Discussion.** Modern researchers emphasize the difference in identifying interaction and communication. **Conclusions.** If the communication message is impersonal, then the interaction is always aimed at subject-subject interaction, filled with a partner's attitude towards another person, or a group of people. The article analyzes dialogue as one of the forms of implementation of interaction.

**Keywords:** modern society, communication, interaction, dialogue, spirituality, spirituality.

УДК 316.772.5:005.35(045)

T. Poda

## COMMUNICATIONS AS A TOOL FOR MANAGING CORPORATE CULTURE

National Aviation University  
e-mail: [tetiana.poda@npp.nau.edu.ua](mailto:tetiana.poda@npp.nau.edu.ua)  
Research ID: R-8153-2018; ORCID: 0000-0001-9662-1204

*The article analyzes communications as a mechanism for the formation and development of corporate culture, and examines the current practice of their application. Corporate culture is considered as an object of management, which is deliberately influenced by the company's management in order to improve the efficiency of its activities. The author examines the impact of communication levers of corporate culture formation on both the internal and external environment of the organization. Among the functions of communications as a tool for corporate culture management, the following can be noted: broadcasting the organization's values and mission; strengthening the coherence of activities; creating feedback; crisis and conflict management.*

**Keywords:** corporate culture, organizational culture, levers of corporate culture formation, corporate communications.